

رسالت و نقش دانشگاه در قبال فرهنگ و فرهنگ‌سازی از منظر امام خمینی (ره)

(ارائه مقاله در بخش دانشجویی کنگره)

امید علی یوسفی^۱

مصطفی مستکملی^۲

چکیده

بی‌تردید اولین قدم در راه اصلاح یک جامعه، اصلاح فرهنگی آن است. نقش فرهنگ چنان برجسته و حیاتی است که بی‌اغراق می‌توان آن را حیات‌دهنده یک جامعه نامید؛ به گونه‌ای که پیشرفت در همه ابعاد اقتصادی، سیاسی و صنعتی بدون توجه به بُعد فرهنگی نمی‌تواند موجبات تعالی جامعه را فراهم سازد و آن را به سوی اضمحلال سوق می‌دهد. از این روست که حضرت امام خمینی (ره) اساس سعادت یا شقاوت یک ملت را از فرهنگ می‌دانستند. از منظر آن فقیه عالی‌قدر، فرهنگ سازنده و پیشرو در حوزه‌های فردی و اجتماعی، سبب هدایت انسان‌ها، جامعه و تربیت الهی هر دو خواهد شد. این چنین فرهنگ مطلوبی از یک نظام تربیتی فعال و روزآمد برخوردار بوده و دچار جمود و تحجر نمی‌گردد. از این روست که ایشان معتقد بودند: "بزرگ‌ترین تحولی که باید بشود بایستی در فرهنگ باشد" تا بتواند اصلی‌ترین نقش خود را که تربیت انسان صالح و پیش‌زمینه‌ای برای خودباوری است به درستی ایفا کند. از آنجا که فرهنگ سرچشمه همه حُسن و قُبح‌ها و کامیابی‌ها و ناکامی‌هاست و هویت یک جامعه را شکل می‌دهد بسیار حساس و عنصری اساسی است و به فرموده حضرت امام (ره) بی‌جهت و من باب اتفاق نیست که استعمارگران هجمه فرهنگی را در سرلوحه اهداف پلید خود قرار داده‌اند. در این میان دانشگاه نقشی خطیر در شکل‌دهی فرهنگ برعهده دارد؛ چرا که مأمور فرهنگ‌سازی است؛ فرهنگی که ملت را به سوی ایده‌آل‌ها و آرمان‌ها رهنمون شده و بسترساز حرکت به سوی مطلوب‌هاست و دانشگاه به مثابه موتور محرکه‌ای است برای توسعه جوامع تا از این طریق احساس توانمندی، شایستگی و خودباوری فرهنگی را به کالبد جامعه تزریق نماید. اهمیت دانشگاه به اندازه‌ای است که حضرت امام (ره) آن را بعد از جنگ تحمیلی، مهم‌ترین موضوع و مسئله نظام می‌دانستند.

در این مقاله "رسالت و نقش دانشگاه در قبال فرهنگ و فرهنگ‌سازی از منظر امام خمینی (ره)" مورد بررسی قرار گرفته و از پرتو آرای اندیشمندان بنیانگذار انقلاب، رسالت‌هایی به شرح ذیل در راستای کیفیت‌بخشی به کارکرد فرهنگی این نهاد مقدس استنباط گردید:

• انسان‌سازی.

۱. کارشناسی ارشد آموزش و پرورش تطبیقی دانشگاه علامه طباطبایی تهران

۲. کارشناسی ارشد آموزش و پرورش تطبیقی دانشگاه علامه طباطبایی تهران.

- توسعه وحدت فکری و عملی حوزه دانشگاه.
- تضارب آرا در محیط‌های دانشگاهی، زمینه‌ساز رشد و اعتلای فرهنگی.
- پالایش کتب دانشگاهی از افکار الفاکتنده فرهنگ منحط غربی.
- نیل به خودباوری فرهنگی از طریق تربیت متخصصان مستقل.
- همنوایی با سایر مراکز علمی جهان اسلام و اتحاد تمامی دانشجویان مسلمان.
- جهانی کردن فرهنگ اسلامی.

امید که با بهره‌گیری اصولی موارد ذکرشده که برگرفته از تفکرات عالمانه آن بزرگ‌معمار انقلاب که سیراب از مشرب‌های گونه‌گون عقلی، نقلی و شهودی بوده، گامی بنیادی در اعتلای فرهنگی این مرز و بوم برداریم.

واژگان کلیدی: امام خمینی، دانشگاه، فرهنگ، فرهنگ‌سازی

مقدمه

بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در ساخت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد. اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و مرتزق از فرهنگ بیگانه باشد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه نیز به آن سو می‌گراید و در نهایت در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را از دست می‌دهد. استقلال و موجودیت هر جامعه از استقلال فرهنگ آن جامعه نشأت می‌گیرد؛ به همین دلیل از دیرباز استعمارگران فرهنگ جوامع زیر سلطه را نشانه رفته‌اند.

تحول اساسی در همه زمینه‌ها مرهون تحول اساسی در فرهنگ است و به باور بنیانگذار انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره)، با تحول در فرهنگ است که یک ملت از آثار شوم و تخریبی بیگانگان مصون می‌ماند و منشأ و مبدأ خوشبختی‌ها می‌گردد و در صورت ناصواب بودن یک فرهنگ، پرورش‌یافتگان آن، به عاملان فساد در آینده تبدیل خواهند شد. فرهنگی که افراد یک جامعه را تحت سلطه خویش درآورد خطرناک‌تر و اثرات تخریبی آن به مراتب از مبارزه مستقیم بیش‌تر است؛ چرا که فرهنگ استعماری، جوانان را که زیربنای موفقیت یک ملت‌اند الینه نموده و وابسته ساخته، بدین ترتیب از منافع و منابع خود ارتزاق نموده و از نظر فکری و فرهنگی در خدمت اجانب و عمال بیگانه می‌گردند.

نفوذ فرهنگ انحرافی اجنبی اگر با دستیابی به همه پیشرفت‌های تکنولوژیکی نیز همراه باشد، باز پوچ، بوک و میان‌تهی است. از این روست که بیداری و هوشیاری یک ملت، حاکی از عمق بینش فکری و فرهنگی آنان دارد و در این میان دانشگاه‌ها جلوه‌ای پررنگ و بنیادین در فرهنگ و پاسداری از ارزش‌های فرهنگی خودی دارند.

اهمیت دانشگاه در شکل‌گیری فرهنگ صحیح و قدرتمند تا بدان جاست که امام ارزش و جایگاه کلیدی برای این نهاد قائل بودند و آن را مبدأ همه تحولات می‌دانستند و دانشگاه‌ها را سرچشمه سعادت یا شقاوت یک ملت می‌دانستند (صحیفه امام، ج ۸، ص ۶۴). حتی در بحرانی‌ترین شرایط و مشکلات عدیده‌ای که در زمان جنگ تحمیلی بر کشورمان حاکم بود با آرامش مثال زدنی همراه با دوراندیشی، جنگ را مسئله‌ای ناچیز و قابل‌حل نامیده و مسئله دانشگاه را مهم‌تر از جنگ عنوان می‌کردند. با این بیان که:

«جنگ چیز مهمی نیست، حل می‌شود... اما مسئله دانشگاه یک مسئله فوق‌العاده است که این افرادی که از دانشگاه در می‌آیند یا مخرب یک کشوری هستند یا سازنده آن» (همان، ج ۱۹، ص ۴۴۳).

لذا دانشگاه نقش راهبردی جامعه و ملت را عهده‌دار است. به بیان دیگر، سرنوشت و غایت یک ملت و کشور در دانشگاه تعریف می‌شود. بی‌اغراق می‌توان دانشگاه را بازوی توانای کشور و مرکز تبلور اندیشه‌ها و تجربیات و مهد استقلال و سربلندی کشور نامید.

بررسی اندیشه‌های حضرت امام (ره) از این جهت حایز اهمیت است که روشن‌ضمیرانی چون آن بزرگوار واسطه هدایت بشر به سوی آرامش معنوی هستند و ما از این اقبال بی‌نصیب نبوده و در بحرانی‌ترین شرایط، حضور این بزرگمرد را درک نموده و امروز که از فیض حضورش محرومیم می‌توانیم با تمسک جستن از راهش که برخاسته از اندیشه‌های ناب اسلام است به تحقیق در آرا و اندیشه‌های آن حکیم بزرگ پرداخته تا از این رهگذر جامعه فرهنگی و در رأس آن، دانشگاه‌ها، که والاترین جایگاه فرهنگی است به صورتی توانمند گام‌هایی اساسی به سوی استقلال فرهنگی برداشته و جامعه را به سوی آرمان‌های فرهنگ غنی اسلامی رهنمون شود.

همان‌گونه که از سطور پیشین برمی‌آید دانشگاه مظهری است که جهت‌گیری‌های علمی و پژوهشی درون آن حکایت از میزان پویایی یک جامعه و نشانه‌ای از جامعه فعال و بالنده دارد. دانشگاه نه تنها تأمین‌کننده فن و دانش، بلکه جهت‌دهنده فرهنگ و تضمین‌کننده بازتولید شکل و محتوای فرهنگی جوامع است. دانشگاه می‌تواند در کنار کنش‌های علمی و پژوهش‌های عالمانه به تربیت فراگیران به‌گونه‌ای همت گمارد که علاوه بر برخوردارگی از جایگاه والای علمی، متخصصان متعددی پرورش یابند که انتقال‌دهنده و مروج فرهنگ غنی اسلامی باشند. البته نایل شدن به این مهم در گرو موفقیت در سایر کارکردهای این نهاد مقدس است که در این پژوهش با مطالعه اندیشه‌های حکیمانه حضرت امام (ره) و رهنمودهای آن بزرگوار رسالت‌های ذیل استخراج شده است که به تبیین هر یک از آنها می‌پردازیم:

• انسان‌سازی از منظر امام خمینی (ره)

اولویت و دغدغه اصلی همه حکومت‌ها صرف‌نظر از نوع ایدئولوژی آنان، ساختن انسان‌هایی است که بتوانند در آینده نامعلوم، مملکت خویش را در برابر چالش‌های فرارو سرافراز نمایند. در این راستا تنها نهادی که می‌تواند به صورتی مؤثر و کارا نقش کلیدی را ایفا نماید دانشگاه است. بیان صریح امام (ره) نیز دال بر این مدعاست که:

«دانشگاه باید انسان ایجاد کند و انسان بیرون بدهد از خودش» (همان، ج ۱۳، ص ۴۱۷).

انسان‌سازی یکی از رسالت‌های خطیر دانشگاه از منظر امام (ره) قلمداد می‌شود و تأکید ایشان بر انسان‌سازی، فراتر از ساختن آدم به مفهوم عام و کلی است؛ بلکه تربیت انسان کاملی است که دغدغه فکری‌اش نقش‌آزایی برای رسیدن به منافع مادی و تصاحب جایگاه‌های قدرت نبوده و به دنبال اهداف والاتری است که همانا نجات هم‌نوع و بشریت است. از این روست که امام تأکید فراوانی بر این رسالت دانشگاهیان که از آنها به عنوان "عالمان امت" یاد می‌کند، دارد و خاطر نشان می‌سازد که:

«این نقش بسیار حساس و وظیفه بسیار سنگینی است و اگر اساتید به خوبی و به نحو احسن این مهم را به انجام برسانند سعادت یک ملت را بیمه نموده و در صورت انحراف از آن ملت را به حضيض ذلت و شقاوت سوق می‌دهند» (احمدی فشارکی، ۱۳۸۶ ص ۳۱).

امام (ره) علم بدون تهذیب را "حجاب اکبر" خوانده و همه دانشگاهیان اعم از اساتید و دانشجویان را با علم و تقوا با عنوان دو بال پرواز انسان توصیه و سفارش نموده و فرموده‌اند:
 "اگر علم تنها و بی تقوا باشد ولو علم، علم توحید باشد، ولو علم ادیان باشد در آن عالم ارزش ندارد...."
 (دانشگاه و انقلاب فرهنگی، ص ۱۴۸).

دانشگاه در درجه اول مأمور تربیت انسان الهی است و این رسالت بدون تأکید بر بُعد تزکیه نفسانی محقق نمی‌شود. بر این اساس، خداباوری و خداترسی اصل مقومی است که باید به وضوح در محصولات نظام دانشگاهی جلوه نماید، و سلامت اخلاقی و اعتقادی اساتید و حاکمیت فرهنگ معنوی بر فضای عمومی دانشگاه از لوازم اجتناب‌ناپذیری است که برای تحقق این امر باید مورد تأکید قرار گیرد.
 آموزش‌های آکادمیک در صورت همراهی و معیت تهذیب است که به معنویت و کمال انسانی ختم شده و زمینه‌ساز تحول و در نتیجه تربیت رجال صالحی خواهد شد که ذخیره مملکت و ذخایر فوق‌الارضی خواهند شد. حضرت امام (ره) در این راستا فرموده‌اند:

«آن کسی که دانش دارد لکن دانشش توأم با یک تهذیب اخلاق و یک تربیت روحی نیست، این دانش موجب این می‌شود که ضررش بر ملت و بر کشور زیادتر باشد از آنهایی که دانش ندارند، همین دانش را یک شمشیری می‌کند در دست خودش و با آن شمشیر دانش ممکن است که ریشه یک کشور را از بین ببرد و قطع کند...» (صحیفه امام، ج ۸، ص ۳۱۰).

• توسعه وحدت فکری و عملی حوزه و دانشگاه

یکی دیگر از رسالت‌های مهم دانشگاه بسترسازی مناسب در جهت تحکیم وحدت با حوزه است تا بتوانند با وحدت فکری و عملی در واقع روند اجتماعی شدن نسل آینده را در مسیر سالم و درست قرار دهند. وحدت و پیوستگی این دو قشر (حوزه و دانشگاه) به اندازه‌ای حیاتی است که حضرت امام (ره) ائتلاف آنها را با ائتلاف همه ملت ساری دانسته و معتقد بودند که تنها در صورت پیوند «این دو مغز متفکر» اتحاد و یکپارچگی سایر مردم نیز امکان‌پذیر خواهد بود. ایشان وحدت حوزه و دانشگاه را از دو بُعد فکری و عملی مورد تأکید قرار داده و از وحدت فکری با واژه «وحدت کلمه» یاد می‌کنند. به عبارت دیگر:

«وحدت کلمه در یک کلمه و آن هم توافق بر سر حفظ کشور و کیان اسلام» (علی‌آبادی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۳).
 امام همواره بر وحدت دانشگاهیان و حوزویان و هوشیاری در قبال توطئه اجانب در جداسازی این دو قشر تأکید خاص داشتند؛ از جمله:

"امروز توطئه‌ها بیشتر و شاید دقیق‌تر باشد و الان توطئه است برای این که این قشر را، از این قشر جدا کنند." (صحیفه امام، ج ۸، ص ۴۶۵).

«اتلاف این دو قشر یعنی اتلاف همه ملت...» (همان، ج ۱۲، ص ۳۸۹).

حضرت امام (ره) حوزه علمیه را «مرکز فقاقت راستین» نامیده و بر توانایی روحانیون توجه خاصی داشته و بر این باور بودند که در صورت تحکیم وحدت دانشگاهیان با این قشر آگاه، دسیسه‌های معاندین خنثی و از طرفی راه ترقی و سعادت کشور هموار می‌گردد.

«دانشگاه و حوزه‌های علمیه و روحانیون می‌توانند دو مرکز باشند برای تمام ترقیات و تمام پیشرفت‌های کشور و می‌توانند دو مرکز باشند برای تمام انحرافات و تمام انحطاطات» (همان، ج ۱۳، ص ۴۱۲).

با این حال متأسفانه در جامعه امروز میزان مودت و دوستی میان دو قشر دانشگاهی و روحانی آن‌چنان‌که شایسته این دو قشر روشنفکر و نخبه باید باشد نیست.

برای ایجاد وحدت و احساس همدلی باید در روند اجتماعی شدن انسان‌ها خصوصاً نسل جدید مداخله و از هرگونه سخن و عملی که به اهداف فوق آسیب می‌رساند جلوگیری نمود. دانشگاه و حوزه که فعلشان برای دیگران الگوست به عنوان کارگزاران اصلی روند اجتماعی و فرهنگی کردن انسان‌ها، باید برای دستیابی به این مهم، از هر حرکت و سخنی که منزلت اجتماعی قشری را بر قشر دیگر برتری می‌دهد، خودداری نمایند و از در انحصار قرار دادن نقش یا موقعیتی در دست قشری خاص پرهیز نموده، از حساسیت‌های بی‌مورد در قبال یکدیگر اجتناب ورزیده، زمینه وفاق فرهنگی را از طریق کنش ارتباطی به وسیله ایجاد سمینارهای علمی و فرهنگی و امثالهم فراهم آورند.

با توجه به اندیشه‌های امام (ره)، حوزه‌ها باید در آموزش‌های خود مجهز به اندیشه‌های روز دنیا بوده و از دستاوردهای علوم انسانی استفاده نمایند. دانشگاه‌ها نیز در جهت بومی شدن و حفظ پیوند ارزشی - فرهنگی با جامعه خود، باید کنکاش در معانی علوم، به ویژه در حوزه علوم انسانی را با عنایت به دستاوردها و تلاش‌های نظری حوزه و معارف دینی، تعقیب نمایند، تا با تلفیق دو فرهنگ نظری و فلسفی، در جهت کم کردن فاصله‌ها و ذوب این دو نهاد در یکدیگر، میدان برای گسترش و بسط فرهنگ و معارف اسلام و شناساندن چهره اسلام واقعی وسیع‌تر گردد.

تضارب آرا در محیط‌های دانشگاهی، زمینه‌ساز رشد و اعتلای فرهنگی

برای این‌که دانشگاه بتواند وظیفه و رسالت خویش را در رشد و اعتلای فرهنگی به نحو مطلوب به انجام رساند، بایستی در روش ترویجی خویش از شیوه‌ای مطلوب استفاده نماید. استفاده از قول و بیان جذاب برای ایجاد کشش در نزد مخاطب، باعث ورود سلیقه‌های گوناگون و هم‌اندیشی در جهت پیشبرد امور خواهد شد. برخورد هوشیارانه و محتاطانه از اهم اموری است که زمینه لازم را فراهم آورده و برخوردهای خشک و تحجرآمیز نسبت به افراد باعث ایجاد حس بی‌اعتمادی و کناره‌گیری افکار خلاق خواهد شد و لطماتی جبران‌ناپذیر و خسران‌زا بر پیکره محیط‌های علمی وارد می‌سازد.

دانشگاه در حفظ تعادل در تعاملات محیطی باید استفاده از قدرت جاذبه و پرهیز از بروز رفتارهای دافعه‌انگیز را سرلوحه اهداف خویش قرار دهد تا به کشف استعدادها برتر، جذب پیشنهادها سازنده و

غنی‌سازی فرهنگ خودی نائل آید. البته ظرافت در برخوردها را نیز نباید از نظر دور داشت و به بهانه تضارب آرا و کثرت در جهت وحدت با تسامح و تساهل با فضایا برخورد نمود و این مرکز بزرگ به عرصه‌ای برای ابتلای مسائلی که در زمان طاغوت بدان مبتلا بود تبدیل شود و دانشگاه مملو از جریانات انحرافی سکولار و رشد مظاهر فساد و جریانات نوظهور و براندازانه غربی نشود که ذهن و باور نظام ارزشی دانشگاهیان را نشانه رفته است. امام(ره) با تأکید بر احترام متقابل در جهت استفاده از افکار همه گروه‌ها اذعان می‌دارند:

«مطالعات دقیق اجانب استعمارگر در طول تاریخ به آن رسیده که باید این سد شکسته شود و تبلیغات دامنه‌دار آنها و عمال آنها در چند صد سال، موجب شده که مقداری از روشنفکران را از آنها جدا و به آنها بدبین کند...» (صحیفه امام، ج ۳، ص ۳۲۵).

همچنین در جای دیگر می‌فرماید:

«لازم است تمام جناح‌ها که در پیشرفت مکتب رهایی‌بخش اسلام در تکاپو هستند به هم پیوندند...» (همان، ص ۳۶۰).

اگر دانشگاه وظیفه و رسالت خویش را با در نظر گرفتن مؤلفه‌های برشمرده بالا در خصوص جذب نیروها مدنظر قرار دهد، می‌تواند به نهادی سرشار از پتانسیل‌های متنوع و توانمند تبدیل شود که در سایه بهره‌گیری از خرد جمعی حاصل شده است و این تجمیع افکار باعث گشایش افق‌های جدید برای توسعه و پیشرفت کشور گردیده و کاستی‌های احتمالی رفع و در نهایت زمینه‌ساز رشد و اعتلای فکری - فرهنگی خواهد شد. لذا رسالت دانشگاه، فراهم آوردن زمینه‌ای برای تعامل رفتار به جای تقابل کردار است، در غیر این صورت به جولان‌گاهی برای تعارضات و میدان زد و خورد عقایدی که مضر به حال مملکت است تبدیل خواهد شد که نه تنها شکل‌دهنده تضارب که موجب تعارض است.

• پالایش کتب دانشگاهی از افکار القاکننده فرهنگ منحط غربی

مسئله اسلامی شدن دانشگاه‌ها که تحت عنوان "انقلاب فرهنگی" از سوی امام راحل مطرح شد، نقطه عطفی در جهت حاکمیت و حضور فرهنگ اسلامی در دانشگاه‌ها گردید. آن بزرگوار تربیت را میزان علم دانسته و دلیل این‌که در گذشته، جوانان ما تربیت صحیحی نشدند را تبلیغات سوء و کتب منحرفی می‌دانستند که از رشد صحیح آن‌ها جلوگیری کردند و باعث بی‌هویتی آنان شدند. منشأ همه بدبختی‌ها همه اساتیدی بودند که به دلیل عدم تعهد، القاکننده فرهنگ مادی در بین جوانان شده و فراگیران را از بینش اگزیستانسیالیستی و هویت وجودی خویش دور و به سوی نیپیلیسم متمایل می‌ساختند.

مقید نمودن افکار در یک محدوده و جزیره‌ای اندیشیدن و القای این ذهنیت، از خصوصیات بارزی است که فرهنگ غرب سعی در تحمیل آن به کشورهای جهان سوم دارد و در سیاست‌های کلان خویش به دنبال آن هستند تا به طریقی دیگر کشورها را تحت سلطه خود در آورده و جهان پیرامون خویش را به بازار مصرف کالاهای خویش تبدیل نمایند. این طرز تفکر مختص به گذشته نیست و امروز نیز سعی در القای باورهای تحمیلی دارند تا از این طریق وابستگی فرهنگی ایجاد نموده و این امر آغازی برای تمام وابستگی‌ها گردد. از

این رو، امام با هوشیاری و دقت نظر به این مهم پرداخته و لزوم تغییرات بنیادی در فرهنگ را ضروری شمرده و فرموده‌اند: «یکی از مسائل بسیار مهم در تمام دستگاه‌ها، خصوصاً دانشگاه‌ها و دبیرستان‌ها، تغییرات بنیادی در برنامه‌ها و خصوصاً برنامه‌های تحصیلی و روش آموزش و پرورش است که دستگاه فرهنگ ما از غرب‌زدگی و از آموزش‌های استعمار نجات یابد» (همان، ج ۱۰، ص ۸۱).

تأکید امام بر پالایش کتب درسی از جهت بارآمدن فراگیرانی آزاد و مستقل است؛ آن‌چنان‌که فرموده‌اند: اصلاح کتب درسی و دانشگاهی در نهایت باید منجر به دروس انقلابی و اسلامی‌ای شود که فراگیران را مستقل و آزاد بار بیاورد (همان، ج ۶، ص ۱۹۴).

• نیل به خودباوری و استقلال فکری از طریق تربیت متخصصان مستقل

از نظر اسلام، انسان‌ها آزاد آفریده شده و دارای شخصیت و هویت مستقل می‌باشند. لذا حق ندارند خود را تحت سلطه دیگران قرار دهند؛ ولی این‌که چرا بعضی از ملت‌ها همیشه زیر سلطه دیگران هستند، گاهی به دلیل جهل و نادانی و گاهی سهل‌انگاری است. نداشتن ایمان و جهان‌بینی درست مبتنی بر ایمان، عامل اصلی انحرافات فکری بشریت در این مسیر است.

خودباختگی از دردهای مزمن جوامع توسعه‌نیافته است که در قالب نگاه به شرق یا غرب از جانب برخی از شبه‌متفکران شروع و به تدریج به سطوح دیگر جامعه رسوخ و نفوذ پیدا می‌کند تا جایی که همه آمال و آرزوهای خود را در فراسوی مرزها جستجو نماید.

با عنایت به ریشه‌های خودباختگی فرهنگی از منظر امام (ره) و تأثیرات منفی این آفت در رشد وابستگی و استعمار و استثمارزدگی، راه‌حل آن، تحول فرهنگی و ایجاد حس خودباوری در جوانان است و دانشگاهیان، به عنوان اصلی‌ترین و پیشتازان این عرصه معرفی شده‌اند.

امام (ره) راه‌حل مقابله با خودباختگی و حصول خودیابی و خودباوری را در استقلال فکری دانشگاه‌ها، خروج از غرب‌زدگی، قطع وابستگی از طریق تحول فرهنگی، زودن مظاهر فرهنگ غرب، رشد مغزهای مستقل و انجام اصلاحات فرهنگی می‌دانستند تا از این طریق دانشگاه‌ها در خدمت ملت قرار گرفته و به واسطه آن استقلال فکری و توجه به قابلیت‌های درونی و باور این‌که «ما می‌توانیم» شکل گیرد.

در بررسی و تحلیل آرا و اندیشه‌های حضرت امام (ره) ملاحظه می‌شود که بخش عظیمی از این رسالت بزرگ بر عهده روشنفکران، اعم از دانشگاهیان و روحانیون گذارده شده است.

آرمان امام (ره) تربیت متخصصینی بود که به گونه‌ای تربیت شوند تا مغزهایشان وابسته نباشد و فکری جز اسلام و ایران در سرشان نباشد. دغدغه دانشگاه برای جامعه عمل پوشانیدن به این آرمان امام و جهش علمی بزرگ‌تر تا رسیدن به مرز خودکفایی و خودباوری فرهنگی بایستی القای این عقیده در ذهن جوانان باشد که جهانی بیندیشند و بومی عمل کنند.

• هم‌نوایی با سایر مراکز علمی جهان اسلام و اتحاد تمامی دانشجویان مسلمان

به هم پیوستگی و اتحاد دانشجویان مسلمان در سراسر جهان موهبتی است که در صورت برخورد اصولی و صحیح در جهت تداوم و تحقق عینی این هدف، خواهند توانست هم‌صدا به بسط فعالیت‌های انسانی - اسلامی خود پرداخته و از آن مهم‌تر این نهاد را به پایگاهی برای معرفی اسلام و نشر حقایق نجات‌بخش آن مبدل نمایند. البته کاربردی نمودن این دستور امام (ره)، سازمانی هماهنگ می‌طلبد تا فعالیت‌های دانشجویان و سیر فکری آنان را سامان بخشیده تا تحت لوای اسلام، همه مراکز جهان اسلام به فعالیت برای نضرعدالت بپردازند.

امروز که پهنه گیتی و این عصر سیاره‌ای، به سوی جهانی شدن به پیش می‌رود، بایستی فرصت را غنیمت شمرده و در این دهکده جهانی و با استفاده از رسانه‌های در دسترس، دانشگاه‌ها باید به بسط و گسترش فرهنگ ناب اسلامی و اشاعه و صدور محتوای این فرهنگ غنی به بشریت پرداخته و چهره دروغین مکاتب انحرافی را آشکار سازند. در این راستا حضرت امام (ره) بر ایجاد پایگاه‌های اسلامی تأکید نموده و فرموده‌اند: «لازم است پایگاه‌های اسلامی برای معرفی اسلام و نشر حقایق نجات‌بخشش در هر نقطه‌ای از جهان که امکان است برقرار باشد...» (همان، ج ۳، ص ۳۲۴).

نکته اساسی که دانشگاه‌ها در تحقق این امر باید به طور جدی مورد ملاحظه و مذاقه قرار دهد عبارت است از: وحدت‌بخشی به خصوصیات اخلاقی، اعتقادی و علمی، تا از این رهگذر روشنفکران و متخصصینی را با ویژگی‌های عالی برای خدمتگزاری به عنوان عاملان پیشرفت متعادل و جامع در جهان اسلام پرورش دهند.

• جهانی کردن فرهنگ اسلامی

در دنیای کنونی بیش از گذشته ضرورت جهانی شدن آرمان‌های امام (ره) که همان جنبه جهان‌شمولی بیش فرهنگ اسلامی است احساس می‌شود. علت این امر و توجه به آرمان‌های امام (ره)، پُر کردن خلأ الگویی برای بشریت است؛ الگویی که بتواند عملاً قابلیت و کارآمدی خود را به جهانیان نشان دهد. دانشگاه در زمینه صدور این فرهنگ غنی به جهان باید به گونه‌ای عمل نماید که بتوانیم شاهد گفتمان غالب فرهنگ اسلامی در عرصه بین‌المللی باشیم تا از طریق ارتقای تفاهم بین فرهنگ‌ها موجبات پیشرفت گفتگوی تمدن‌ها را فراهم آورده و باعث شناساندن فرهنگ غنی اسلامی در جهان شویم. اصلاح اندیشه مسلمانان امروزی و یکپارچه‌سازی علوم روشن اسلامی و علوم انسانی، از دیگر برنامه‌هایی است دانشگاه‌ها با در اختیار داشتن این ظرفیت می‌توانند این مهم را به مقصود برسانند.

پذیرش دانشجو از سراسر کشورهای اسلامی و تربیت کادرهای متعهد برای تحقق رسالت جهانی شدن فرهنگ اسلامی نیز که امام راحل بر آن تأکید داشتند، زمینه را برای این امر مهیا می‌سازد. و بالاخره دانشگاه‌ها باید کوشش برای انطباق هر چه بیشتر مناسبت‌های علمی - پژوهشی با نیازهای واقعی حال و آینده جامعه اسلامی را سرلوحه اهداف خویش برای رسیدن به این مطلوب قرار دهند.

سخن پایانی

با توجه به رسالت‌هایی که از منظر حضرت امام خمینی(ره) در خصوص دانشگاه در بحث فرهنگ و فرهنگ‌سازی بیان و مفصلاً تشریح گردید، نظام جمهوری اسلامی ایران که قصد صدور ارزش‌ها و پیام انقلاب به دیگر کشورها دارد تنها و تنها از طریق افزایش قدرت علمی خواهد توانست به این هدف دست یابد. این قدرت علمی محصول خودباوری، انسان‌سازی، تحکیم وحدت حوزه و دانشگاه، هم‌اندیشی متفکران، هم‌نوایی با دیگر دانشگاه‌های اسلامی و امثالهم است که این رسالت‌ها باید در بطن نقش چشم‌گیر دانشگاه مورد مذاقه قرار گیرد و عملی نمودن آن‌ها ما را به اقتدار علمی و عزت و سربلندی در عرصه‌های جهانی رهنمون خواهد ساخت.

Archive of SID

منابع

- صحیفه انقلاب اسلامی "وصیت نامه سیاسی - الهی حضرت امام خمینی (ره)", مؤسسه فرهنگی قدر ولایت.
- صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- دانشگاه و انقلاب فرهنگی "بیانات و اعلامیه‌های امام خمینی از ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۱"، (۱۳۶۲)، انتشارات امیرکبیر.
- فرهنگ و تعلیم و تربیت "بیانات و اعلامیه‌های امام خمینی از ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۱"، (۱۳۶۲)، انتشارات امیرکبیر.
- رهنمودهای امام "مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها، پیام‌ها و مصاحبه‌های امام خمینی"، (۱۳۵۸)، انتشارات ناس.
- استقلال در دیدگاه امام خمینی (ره)، (۱۳۸۵)، نشر ستاد بزرگداشت امام خمینی (ره).
- خودباوری (گزیده‌ای از اندیشه‌ها و آرای امام خمینی (ره))، نشر ستاد بزرگداشت امام خمینی (ره)
- جهان اسلام در اندیشه امام خمینی (ره)، (۱۳۸۵)، نشر ستاد بزرگداشت امام خمینی (ره).
- احمدی فشارکی، حسنعلی (۱۳۸۶)، دانشگاهیان، نخبگان آینده‌ساز، نشر ستاد بزرگداشت امام خمینی (ره).
- ----- (۱۳۸۳)، دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (ره)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- علی‌آبادی، یحیی، (۱۳۸۳)، عوامل مؤثر بر وحدت نخبگان، انتشارات پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.